

Afscheidsrede Prof. Leo Sleuwaegen (10/12/2021): Het land waarin ik werkte: Enkele feitelijke reflecties

Sta mij toe u terug te nemen naar het verre verleden, het jaar 1974, toen mijn academische carrière begon, en ik als eerstejaarsstudent economie 'Het land waarin wij werken' als verplichte literatuur las. Het boek was een weergave van een project onder leiding van Gaston Eyskens met als bedoeling de realisaties van de Belgische economie in het voorbije decennium te evalueren en de uitdagingen voor de komende decennia te analyseren. Het boek beschreef de sterke groei van de Belgische economie en prees de verwezenlijkingen van de gemengde economie. Jammer genoeg zijn er sinds het toenmalige project heel wat structurele veranderingen opgetreden die de groeiprestaties van de Belgische economie sterk getemperd hebben. Deze structurele veranderingen, hierna bondig beschreven, hebben mij steeds geboeid, in dergelijke mate dat ik er mijn onderzoek en publicaties op afstemde.

Gedurende twintig jaar, vanaf 1988 was ik naast mijn aanstelling aan de KU Leuven ook bijzonder hoogleraar op de leerstoel Europese Integratie en Ondernemingsbeleid aan de Erasmus universiteit Rotterdam. Ik was er als onderzoeker betrokken bij sommige van de voorbereidende studies die voorafgingen aan de invoering van een nieuw economisch beleid in Nederland. In de periode dat ik in Nederland werkte, evolueerde het land van een gesloten kartelparadijs naar een zeer open economie waarin marktwerking en mededinging een groeiende rol begonnen te spelen. Als bevoorrecht getuige lijkt het mij daarom interessant de structurele evoluties van Nederland en België, de twee landen waar ik voornamelijk actief was, vergelijkend weer te geven.

Heel wat grondige structuurwijzigingen karakteriseren zowel België als Nederland. Veel ervan zijn gemeenschappelijk aan heel wat andere 'oudere' EU lidstaten, waarbij vooral een verouderende bevolking, de-industrialisatie d.w.z. een kleiner aantal mensen die in de industrie werken, gekoppeld aan een tertiërisering van de economie opvallen. België en Nederland kenden wel een verschillende economische dynamiek en systeemevolutie sinds de oliecrisis in 1973 en 1979 hun economie onverwacht hard troffen. Deze oliecrisis en de groeiende invoerconcurrentie vanuit opkomende mogendheden tastten de economieën van beide landen grondig aan waarbij duurdere olie de consumptie deed dalen, en samen met de goedkopere invoer de binnenlandse productie aantastten met als gevolg minder jobs, meer faillissementen, een stijgende werkloosheid, maar ook grotere begrotingstekorten en een hogere staatsschuld. Een vicieuze cirkel werd ingezet. De overheid moest noodlijdende bedrijven financieel ondersteunen, creëerde zelf meer tewerkstelling en moest alsmaar meer werkloosheidsuitkeringen uitbetalen. Dat leidde dan weer tot oplopende begrotingstekorten. De staatsschuld liep hierdoor sterk op en verdubbelde, in Nederland van ca. 40% van het BBP in 1975 tot ca. 80% van het BBP medio jaren tachtig, in België van 60% van het BBP tot meer dan 120% over diezelfde periode.

Beleidsaanpak

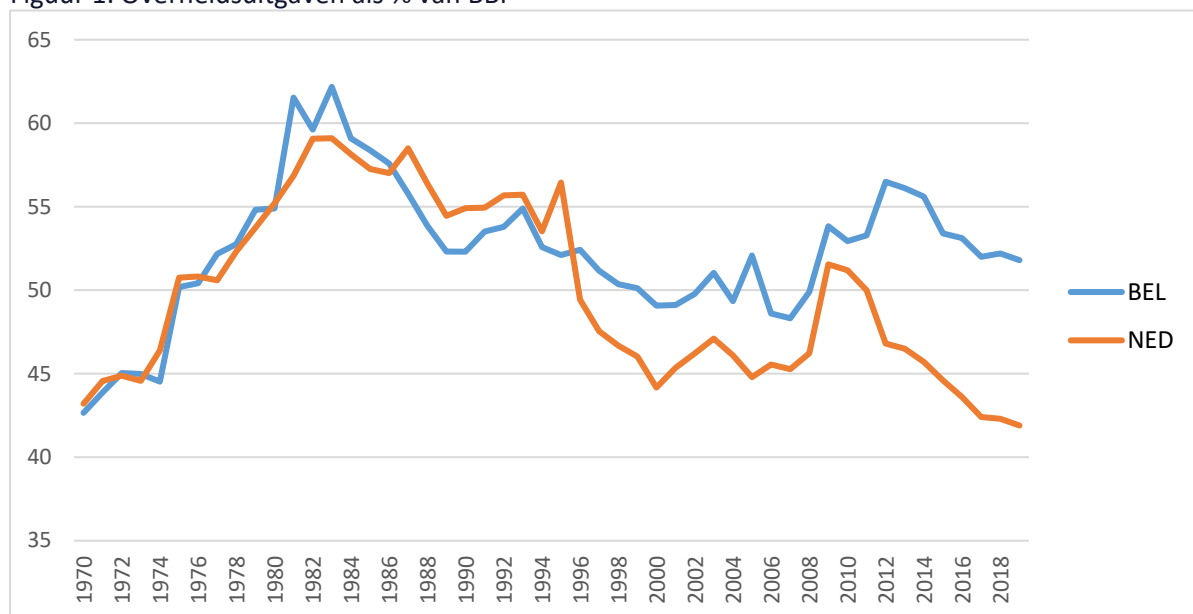
Deze evoluties leidden in Nederland in de jaren 80 van de vorige eeuw tot een sterk debat waar niet alleen de financiële positie maar ook het functioneren van de overheid in vraag gesteld werd, vooral het gebrek aan coördinatie en samenhang van het beleid: “De verkokering van de overheidsdiensten, het ontbreken van overzicht en controle op de bureaucratie en de uitholling van de ministeriële verantwoordelijkheid werden als buitengewoon urgente problemen ervaren” (Wiardi Beckman Stichting 2002, 41, geciteerd in Stellinga, B. Dertig jaar privatisering, marktwerking, verzelfstandiging Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Amsterdam University Press, 2012). Het is vanuit de bekommernis de overheidsfinanciën te saneren en de overheid effectiever en efficiënter te maken en vooral terug vertrouwen in het beleid te scheppen dat het marktwerkings-, privatiserings- en verzelfstandigingsbeleid in Nederland in de jaren tachtig tot stand kwam. De mondialisering van de economie en de europeanisering van het beleid speelden hierbij een stimulerende rol. Het economisch beleid ging zich tevens richten op matiging van de loonkosten (Akkoord van Wassenaar (1982)). De bezuinigingen in de collectieve sector werden gekoppeld aan een beleid ten gunste van publieke investeringen en de afbouw van consumptieve bestedingen in het overheidsbudget. Ook het Nederlandse industriebeleid veranderde van aard, van steun aan noodlijdende bedrijven naar een beleid gericht op groeikansen creëren voor beloftevolle bedrijven. De marktwerkingsbenadering uitte zich in het afschaffen van allerlei corporatistische kartels en de oprichting naar Europees model van een nationale concurrentiewaakhond, het invoeren van marktprincipes in sectoren die voorheen daarvan uitgesloten waren zoals het gemeenschapsvervoer, de zorgsector tot zelfs het onderwijs. De overheid trok zich zoveel mogelijk terug en beperkte zo veel mogelijk haar tussenkomsten tot een regierol en niet langer een uitvoerende rol. Dit proces leidde tot verzelfstandiging van heel wat publieke activiteiten en privatisering van allerlei diensten. Waar dit beleid in de jaren 80 en 90 eerder radicaal van aard was, wordt het thans op een meer pragmatische wijze toegepast, met de nodige aanpassingen. In ieder geval leidde het tot een afbouw van heel wat subsidies en een sterke ‘verzakelijking’ van heel wat activiteiten. Meer vrijheid en slimme regulering met het bevorderen van concurrentie tussen de aanbieders, stimuleerde efficiëntiewinsten in heel wat sectoren waaronder de voorheen sterk gereguleerde telecomsector en distributie. Interessant in dat verband is vast te stellen dat in recent onderzoek berekend werd dat de prijzen van communicatiediensten in Nederland ongeveer 37% lager zijn dan in België (Eurostat, Consumer price level for communication, 2019) en supermarktprijzen 11% lager dan in België (onderzoek Nielssen geciteerd in studie van Prijzenobservatorium, cf. De Standaard, 13/03/2018).

In België werd er in de laatste decennia van de vorige eeuw eveneens een budgettair consolidatiebeleid gevoerd, met afbouw van overheidsuitgaven en privatiseringen en werd heel wat loonmatiging van overheidswege bewerkstelligd om België competitiever te maken en voor te bereiden op de Europese monetaire unie. Vooral het herstellen van de Belgische competitiviteit in een globaliserende economie stond centraal binnen deze aanpak. Het centraal stellen van marktwerking en de toepassing ervan in allerlei dienstensectoren waren minder aan de orde. De overheid bleef ook externe schokken en een verminderd concurrentievermogen opvangen met het creëren van eigen

jobs of door gebruik te maken van steunmaatregelen (waaronder de dienstencheques). Heel wat nieuwe jobs werden ook gecreëerd in de quataire sector waarvan de meerderheid sterk afhankelijk is van allerhande overheidsfinanciering. Als resultaat gingen de overheidsuitgaven terug stijgen in verhouding tot het BBP en, verschillend met Nederland, werden overheidsinvesteringen achtergesteld ten voordele van consumptieve bestedingen. Heel wat maatregelen werden ook genomen als reactie op onverwachte schokken en waren minder gericht op structurele wijzigingen op lange termijn. Door de ‘stop and go’ politiek waardoor maatregelen van de ene naar de andere legislatuur gewijzigd of teruggedraaid werden, verloor België bovendien heel wat vertrouwen bij de ondernemingen en meer in het algemeen bij een groot deel van haar burgers.

De verschillen in aanpak van België en Nederland manifesteren zich duidelijk in onderstaande statistieken en grafieken. Waar in Nederland en België het aandeel van de overheidsuitgaven in het BBP trendmatig begon terug te lopen vanaf midden jaren 80, merken we voor België eerder een ommekeer in de laatste twee decennia waardoor het aandeel terug opliep tot 52% in 2019, tien procent hoger dan in Nederland (zie Figuur 1). Als gevolg hiervan kende België een overheidsschuld gelijk aan 102,5% van het BBP in 2019 terwijl in Nederland de overheidsschuld gereduceerd werd tot 50,9% van het BBP in 2019 (Bron: Eurostat, AMECO).

Figuur 1: Overheidsuitgaven als % van BBP

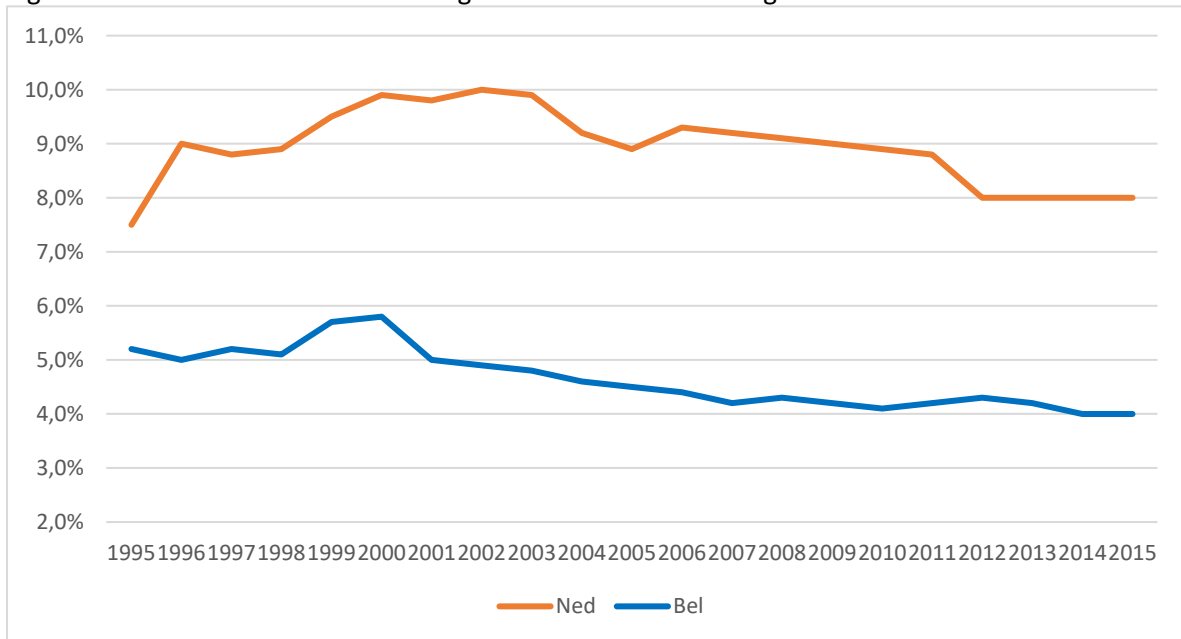

Bron IMF Macroeconomic and Financial Data, vanaf 2012 OECD, General Government Spending Data

Een recente analyse van de NBB (Godefroid, H., Van Parys, S., Stinglhamber, P. “Welke overheidsuitgaven in België zijn hoog? Een vergelijking met de buurlanden”, Artikel gepubliceerd in het Economisch tijdschrift van September 2021, NBB), waarin de overheidsuitgaven van België met de buurlanden vergeleken worden, wijst uit dat de Belgische uitgaven relatief hoog zijn voor algemeen bestuur, economische zaken en onderwijs. Dit is minder het geval voor sociale zekerheidsuitgaven, al moet worden opgemerkt dat de sociale prestaties de afgelopen 20 jaar met 1,5% BBP meer zijn

toegenomen dan het gemiddelde van onze buurlanden. De NBB studie hekelt ook het intens gebruik van subsidies (uitgaven economische zaken), vooral om de lasten op arbeid te verminderen als marktverstoring instrument. De besparingen die de Belgische overheid in de overheidssector uitvoerde, gingen bovendien in belangrijke mate ten koste van de overheidsinvesteringen en in het bijzonder infrastructuur. Merk in Figuur 2 opnieuw het verschil met Nederland op met een aandeel overheidsinvesteringen dat tweemaal groter is dan het Belgische cijfer.

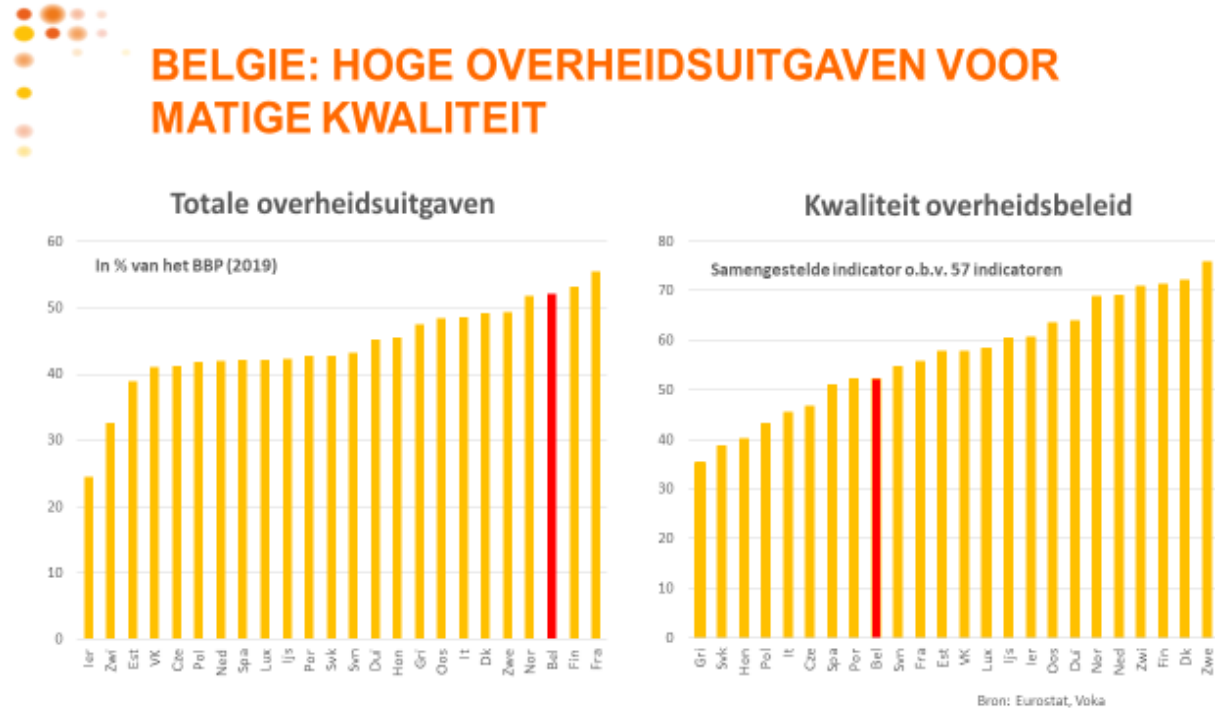
Figuur 2: Aandeel overheidsinvesteringen in totale overheidsuitgaven

Bron: Belfius research, *Het belang van overheidsinvesteringen voor de economie, Thema-analyse Lokale Financiën* | Maart 2015

Bovendien wordt er regelmatig op gewezen dat de hoogte van de overheidsuitgaven niet in verhouding staat tot de kwaliteit van het overheidsbeleid en onderliggende instituties. De studies van VOKA tonen dit op markante wijze aan (cf. Figuur 3). Merk opnieuw het sterke verschil met de prestaties van de Nederlands overheid op dat vlak.

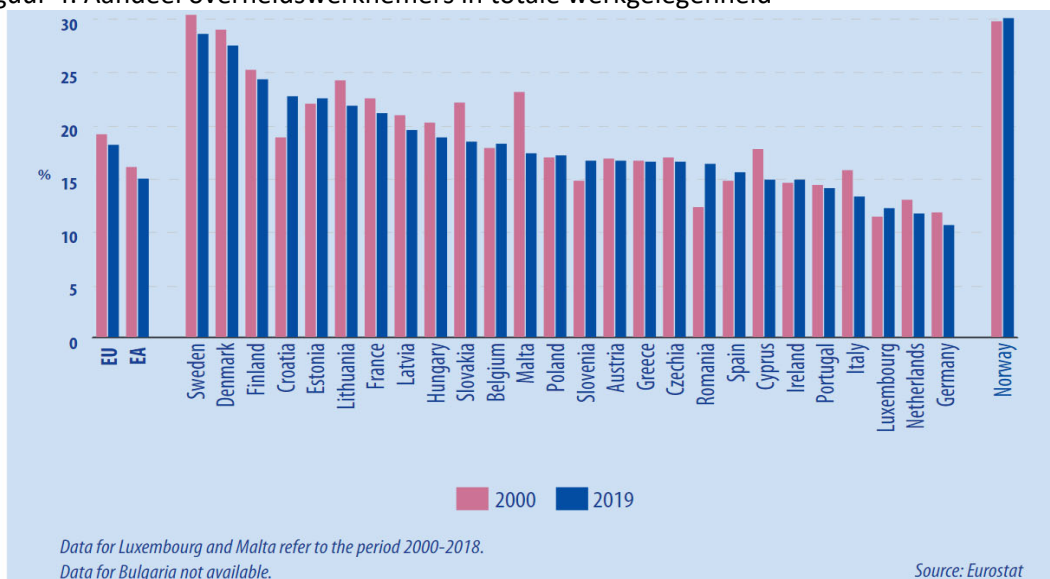
Figuur 3: Overheidsuitgaven als % van BBP en kwaliteit overheidsbeleid

Bron VOKA presentatie : Waar voor je geld 2020, Belgische belastingbetaler betaalt topprijzen voor matige kwaliteit (ter beschikking gesteld door Bart Van Craeynest, 8/03/2021)

De hogere uitgaven voor algemeen bestuur in België zijn gekoppeld aan het hoog aantal werknemers in de overheidssector zoals Figuur 4 aantoont. In tegenstelling voor de EU als geheel, merken we een licht toenemende intensiteit voor België de laatste twee decennia. Opvallend is het laag aantal overheidswerknemers in Nederland. Een VOKA studie uit 2013 toonde aan dat indien België in 2013 een zelfde aantal overheidswerknemers als Nederland zou kennen, er 117.346 minder werknemers nodig zouden zijn, d.w.z. 27,5% minder wat een besparing van ongeveer 1,8% van het BNP zou opleveren (cf. Wat als... België evenveel ambtenaren telt als zijn buurlanden? CEO Voka, 26_06-2013).

Figuur 4: Aandeel overheidswerknemers in totale werkgelegenheid

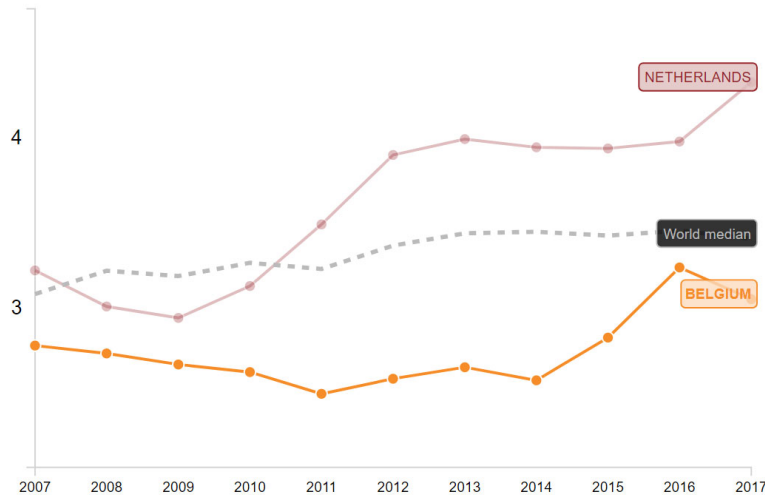

Bron: Eurostat, 2021, Share of government employment nearly stable

(https://ec.europa.eu/eurostat/cache/diqpub/european_economy/bloc-4d.html?lang=en).

Het verschil in overheidsaanpak uit zich ook in verminderde reguleringslast in Nederland versus België:

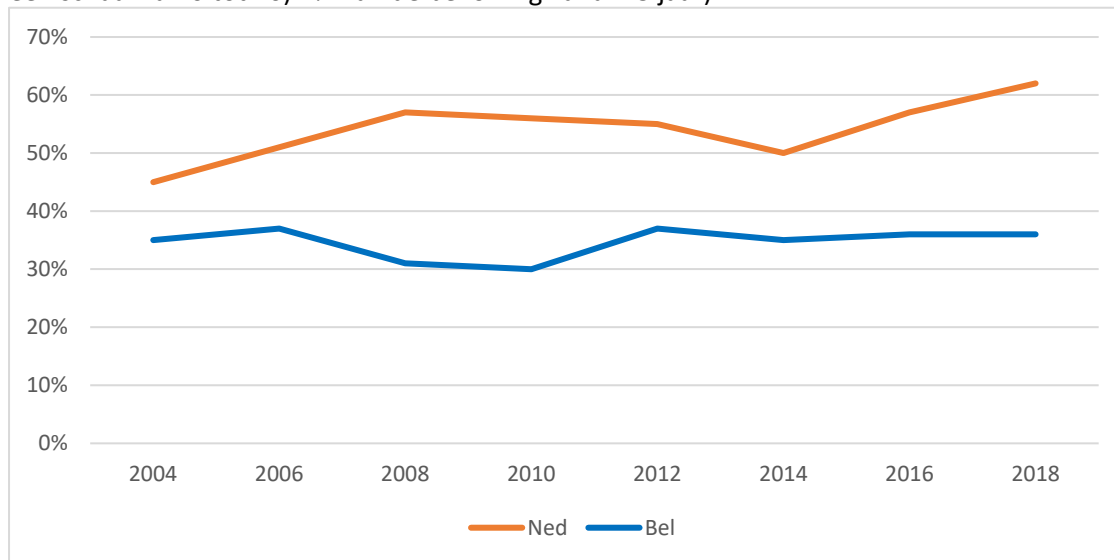
Figuur 5: Overheidsregulering: Hogere score is minder last van overheidsregulering

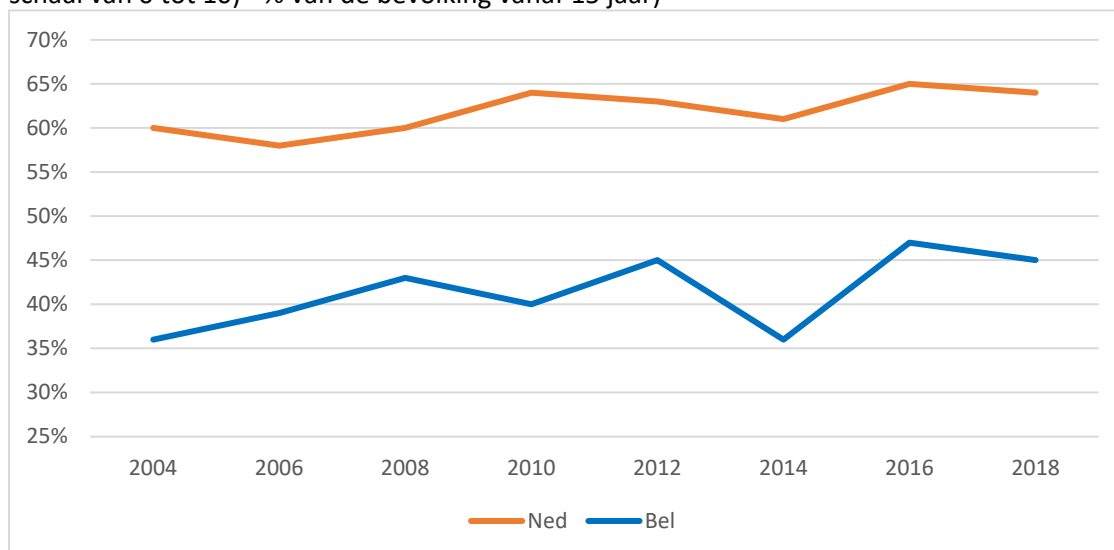
Bron: World Bank Govdata360 (Absence of) Burden of Regulation, World economic Forum Global Competitiveness Index Source: (World Bank TCdata360)

De toegenomen en onstabiele regulering in België, meestal als reactie op externe schokken, maar ook door het inspelen op de eisen van allerhande belangengroepen, bevordert bovendien het wantrouwen en verhindert de samenwerking tussen burgers. Zoals academisch aangetoond leidt een dergelijke aanpak tot een vicieus proces waarbij wantrouwen de vraag naar verdere regulering en overheidsinmenging doet toenemen, een proces dat op de duur verstikkend werkt voor een duurzame ontwikkeling van de economie (cf. Regulation and Distrust, Philippe Aghion, Yann Algan, Pierre Cahuc, Andrei Shleifer, The Quarterly Journal of Economics, Volume 125, Issue 3, 210). In Nederland ging de terugtrekkende overheid gepaard met meer vertrouwen in de instellingen en het beleid, en meer in het algemeen met onderling vertrouwen tussen de burgers, zoals Figuur 6 illustreert.

Figuur 6a: Vertrouwen in instellingen (aantal respondenten die minimum 6 hebben geantwoord (op een schaal van 0 tot 10) - % van de bevolking vanaf 15 jaar)

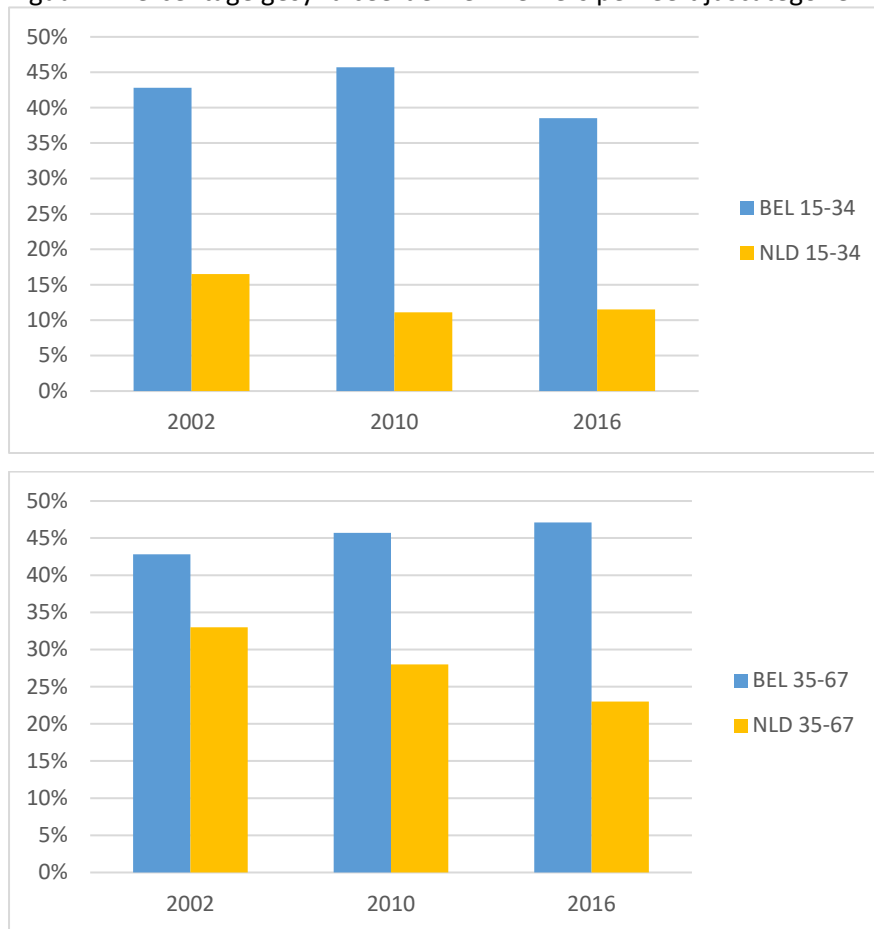
Figuur 6b: Onderling vertrouwen (aantal respondenten die minimum 6 hebben geantwoord (op een schaal van 0 tot 10) - % van de bevolking vanaf 15 jaar)

Bron Data van European values Survey, Federaal Planbureau Indicators.be website

Bovendien werd in Nederland, meer dan in België, via sociaaleconomische pacten ingezet op samenwerking tussen alle stakeholders en de basis gelegd voor co-operatieve oplossingen voor gemeenschapsproblemen. Tegenstellingen tussen werkgevers en werknemers zijn dan ook minder uitgesproken dan in België, o.a. gemiddeld 98 stakingsdagen per 1000 werknemers in België versus 19 dagen in Nederland in de periode 2010-2019 (Bron: European Trade Union Institute). Treffend in dat verband is ook het lage (en dalende) percentage van gesyndiceerde werknemers, vooral van jongere werknemers (leeftijd 15-34) in Nederland (cf. Figuur 7).

Figuur 7: Percentage gesyndiceerde werknemers per leeftijdscategorie

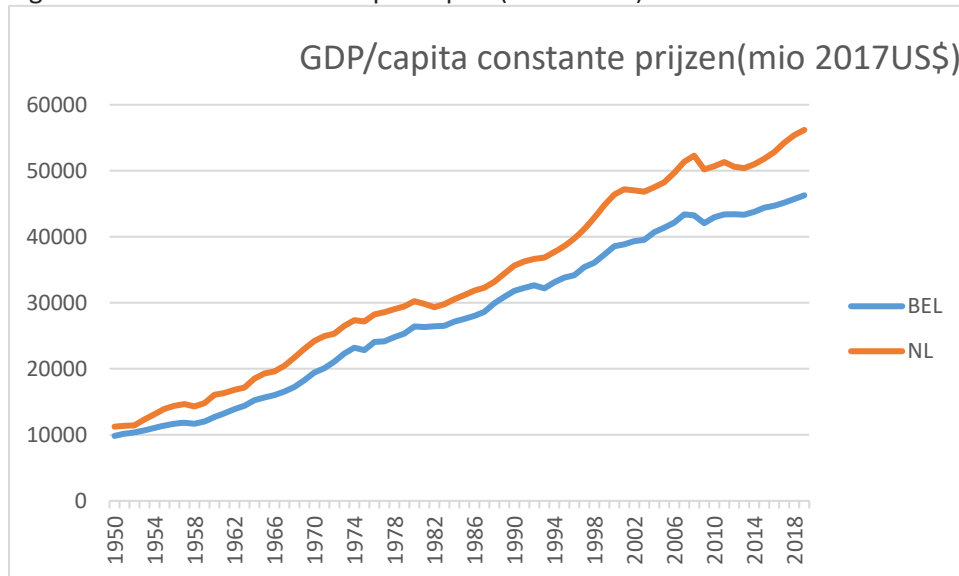

Bron: de Beer, Paul & Berntsen, Lisa. (2019). Vakbondslidmaatschap onder druk, behalve in België (*Union membership under pressure in The Netherlands, but not in Belgium*). Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken. 35. 255.

Competitiviteit

De verschillen in beleidsaanpak hebben uiteraard repercussies voor de competitiviteit. Als partner binnen de groep die het Global Competitiveness report van het World Economic Forum opstelt, heb ik gedurende meer dan 10 jaar de enquête bij Belgische bedrijfsleiders geleid. Nederland steeg doorheen de jaren in de WEF rangorde van competitiviteit tot de 4^e plaats in 2019. België daarentegen daalde in het afgelopen decennium tot de 22^e plaats. Uiteraard is er een sterke correlatie van deze prestaties met de groei in welvaart. Figuur 8 toont de welvaartsevolutie gemeten via het Bruto Binnenlands Product per capita in constante prijzen. Er is duidelijk een markante verwijding in prestaties tussen Nederland en België die zich vooral vanaf de jaren 90 doorzet.

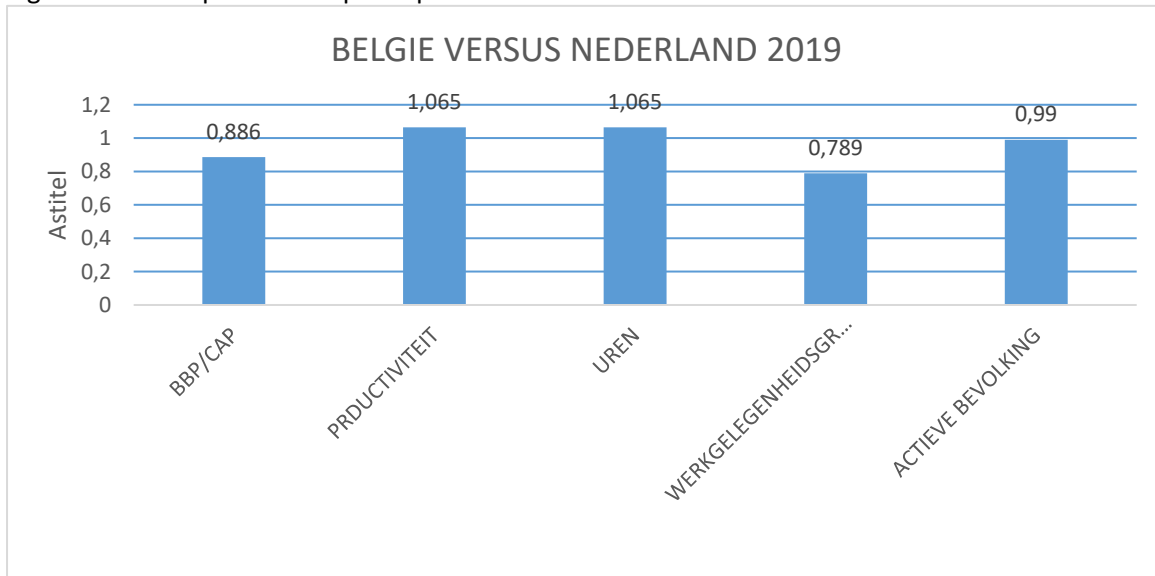
Figuur 8: Evolutie van het BBP per capita (1950-2018)

Bron: eigen berekeningen op basis van OECD Data

Deze verschillende evolutie heeft vooral te maken met de lagere werkgelegenheidsgraad van België. Het BBP per capita kan immers herschreven worden als het product van productiviteit per uur, uren gewerkt per werknemer, werkgelegenheidsgraad en tenslotte het aandeel van de actieve bevolking in de totale bevolking. In Figuur 9 wordt dit gedaan voor het jaar 2019. De grafiek toont dat noch het aandeel van de actieve bevolking, noch de productiviteit of het aantal uren gewerkt per werknemer het negatieve verschil van België kan verklaren (de laatste twee elementen zijn ongeveer 6% beter in België), maar het verschil volledig te wijten is aan de lage werkgelegenheidsgraad in België (België scoort 21% lager dan Nederland). Dit heeft vooral te maken met de soepelere arbeidsmarkt in Nederland waarin een groter aandeel werknemers (ook deeltijds) deelnemen, maar ook met een effectieve duur van carrière die in Nederland vergeleken met België 4 jaar langer bij mannen en 2 jaar langer bij vrouwen is (OECD, Data effective retirement age, 2018). Ook het ziekteverzuim ligt significant lager in Nederland (cf. Eurofound, Sixth European Working Conditions Survey, 2019). Het responsabiliseringsbeleid via het uitwerken van financiële prikkels die werkgever en werknemers er toe aanzetten het ziekteverzuim te beperken, spelen hierbij een belangrijke rol.

Figuur 9: Decompositie BBP per capita 2019

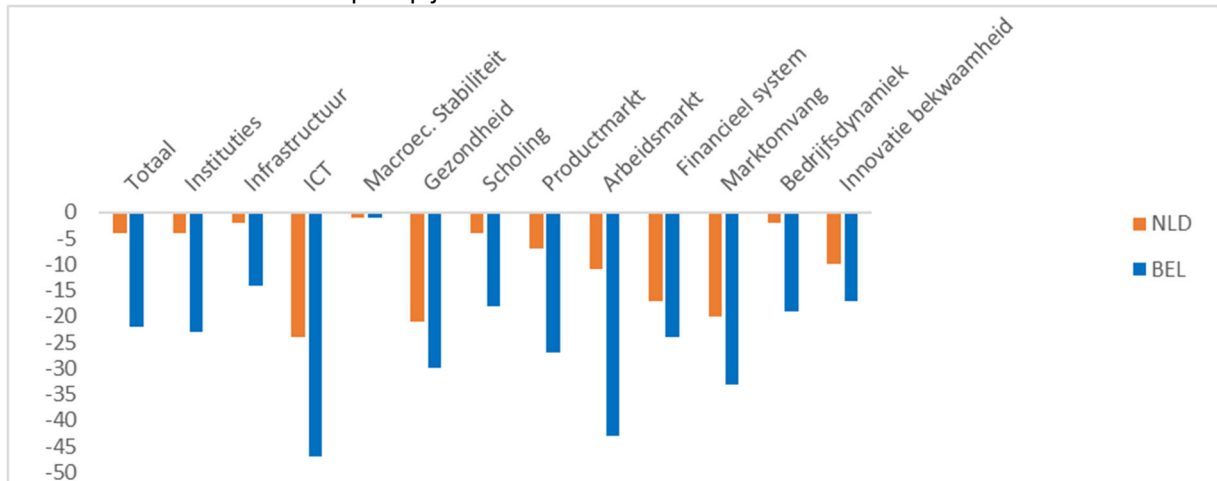

Bron: eigen berekeningen op basis van OECD Data

De meer flexibele arbeidsmarkt in Nederland is niet de enige reden voor het verschil in groeiprestaties met België. De groeidynamiek komt immers via de nieuwe productieve activiteiten die ontwikkeld worden. Die dynamiek berust op het gunstig ondernemingsklimaat en competitiviteit van het land die geschraagd worden door twaalf verschillende pijlers volgens het Competitiveness report van het WEF. Figuur 10 geeft weer hoe België en Nederland verschillend scoren op de twaalf verschillende pijlers.

1. Kwaliteit van de instituties
2. Kwaliteit van de infrastructuur
3. ICT: infrastructuur en gebruik
4. Stabiel macroeconomisch kader
5. Goede gezondheid en basisscholing
6. Hoger onderwijs en training
7. Efficiënte productmarkten
8. Efficiënte arbeidsmarkten
9. Ontwikkeling financiële markten
10. Marktomvang , inclusief internationaal
11. Bedrijfsdynamiek: nieuwe producten en adoptie van nieuwe technologieën
12. Innovatie

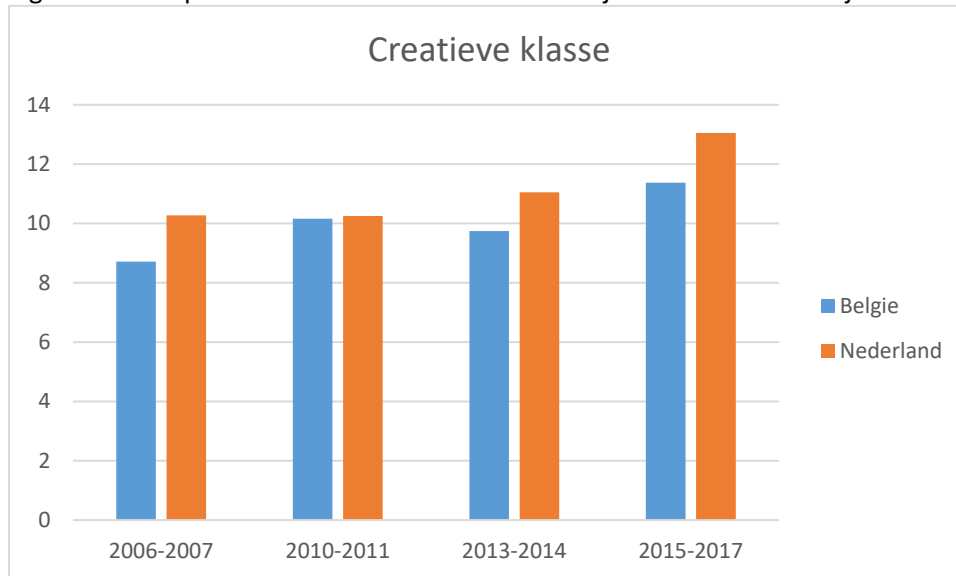
Figuur 10: Competitiviteitspijlers. De staafjes geven weer hoe ver de negatieve afstand in rangorde is van het best scorende land op de pijler

Bron: Global Competitiveness Report, WEF, 2019

Opvallend zijn de verschillen voor Instituten, Infrastructuur, ICT, Scholing, Marktefficiëntie (product en arbeidsmarkt) en Bedrijfsdynamiek. De veel betere prestaties van Nederland op ICT zijn belangrijk voor de productiviteit op te drijven in de diensten, vooral de zakelijke dienstverlening waarin Nederland momenteel het meeste jobs creëert. In recent onderzoek toonden wij aan dat het de pijlers van competitiviteit waarin Nederland beter veel beter scoort, samen met de aanwezigheid van de creatieve klasse (werknemers die een job uitvoeren waarvoor een hoge mate van creativiteit vereist is) het verschil in innovatie en aanwezigheid van sterk groeiende ondernemingen kunnen verklaren (zie Figuur 10, cf. Sleuwaegen L., Boiardi P., "Creativity and regional innovation: Evidence from EU regions", *Research Policy*, 43(9), 2014; Sleuwaegen L., Ramboer S., "Regional Competitiveness and High-Growth Firms in the EU: the Creativity Premium", *Applied Economics* (2020), 52(22), 2019)

Figuur 11: Het procentueel aandeel van creatieve jobs in totaal aantal jobs in de economie

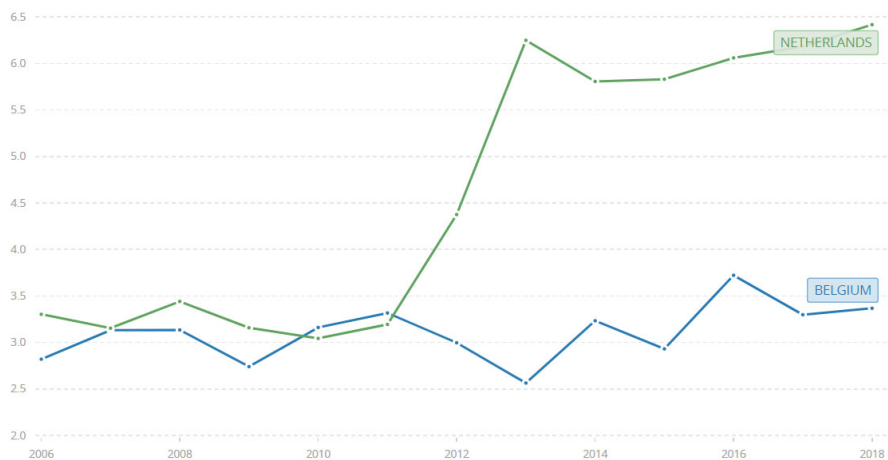

Bron: EU European Regional Competitiveness Index, 2019, Core creativity class index gebaseerd op Florida, R. L. (2002). *The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York, NY: Basic Books.

Deze verschillen in pijlers zijn belangrijk aangezien innovatie, impact, ondernemerschap en internationalisatie bij uitstek de creatieve processen zijn die de vooruitgang duwen. Aansluitend bij de betere prestaties van Nederland op de verschillende pijlers geven de onderstaande figuren logisch weer hoe Nederland beter scoort op die verschillende creatieve processen.

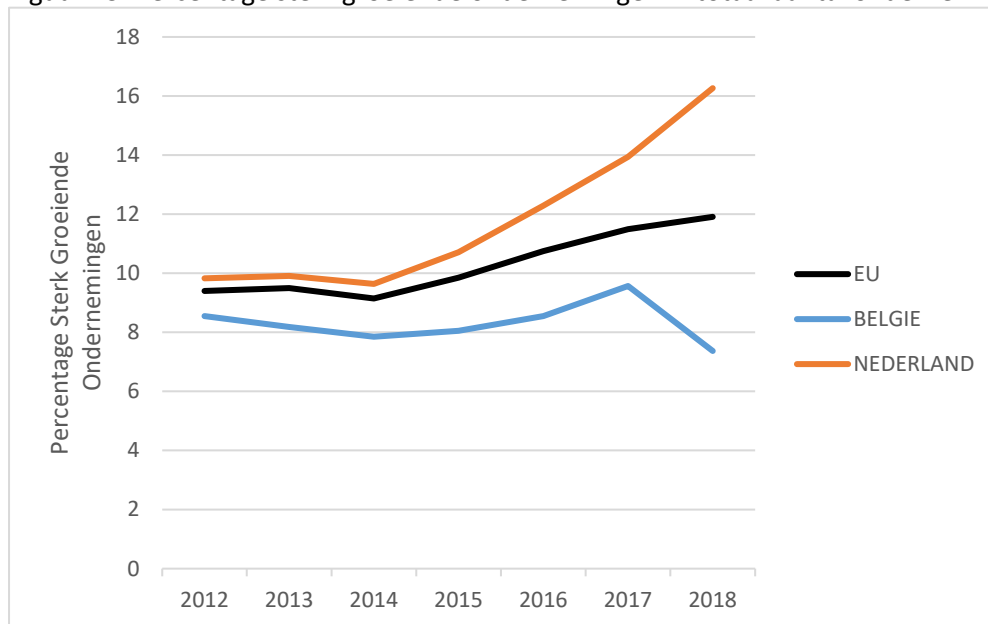
Ondernemerschap wordt in Figuur 12 weergegeven via de nieuwe bedrijven die opgericht worden uitgedrukt per 1000 personen van 15 tot 64 jaar. Vooral de laatste jaren is er een sterke toename in Nederland. Eenzelfde observatie geldt voor het aandeel van de sterk groeiende ondernemingen in de populatie van ondernemingen (zie Figuur 13). Sterk groeiende ondernemingen zijn ondernemingen met meer dan 10 werknemers die gemiddeld over drie jaar meer dan 10% groeien. Onderzoek wees uit dat vooral die ondernemingen belangrijk zijn in de nieuwe jobcreatie en productiviteitsgroei. (Schreyer, P. (2000), "High-Growth Firms and Employment", *OECD Science, Technology and Industry Working Papers*, No. 2000/03, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/861275538813>.)

Figuur 12: Nieuwe bedrijvendensiteit (nieuwe onderneming -registraties per 1000 personen met leeftijd tussen 15 en 64 jaar.

Bron: World Bank's Entrepreneurship Survey and database
(doingbusiness.org/data/exploretopics/entrepreneurship)

Figuur 13: Percentage sterk groeiende ondernemingen in totaal aantal ondernemingen

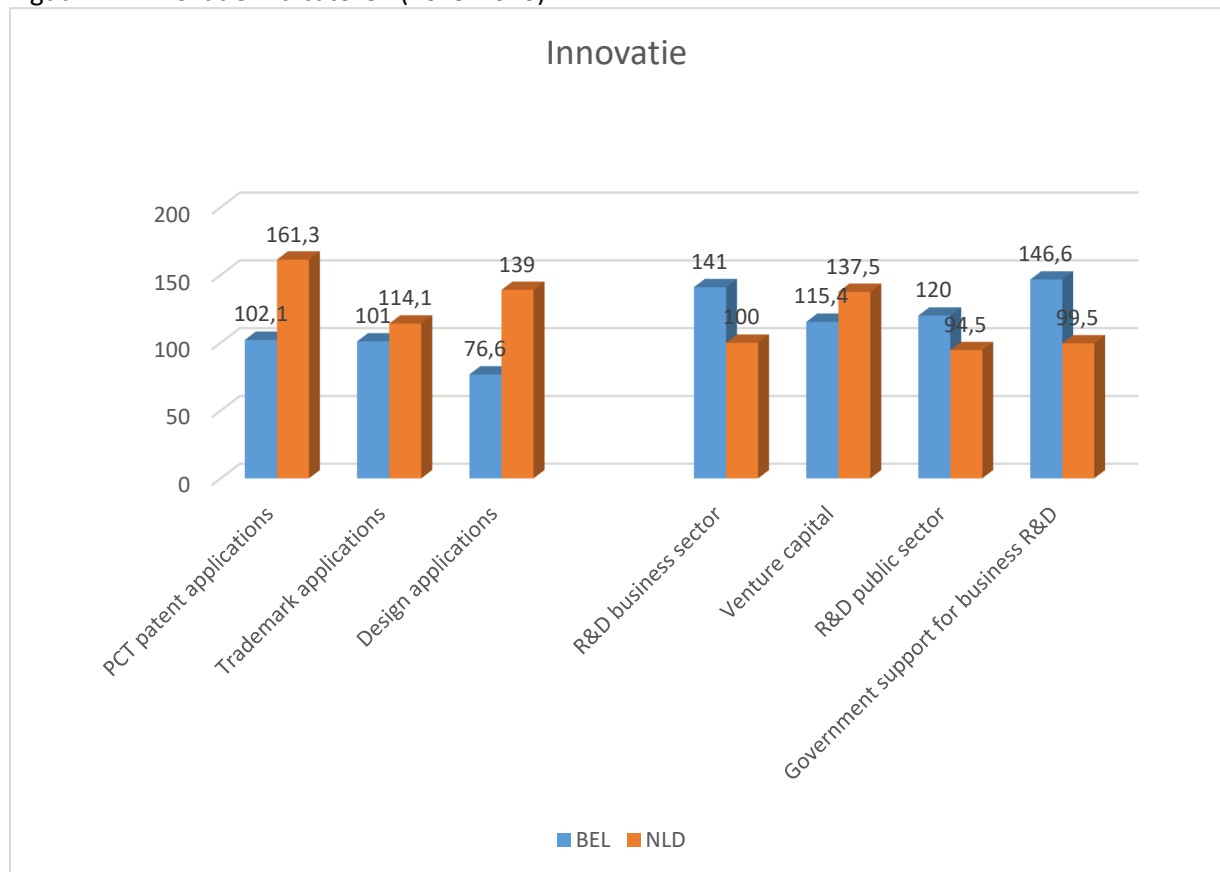

Bron: Eurostat SBS (structural business statistics)

Bij *innovatie* wordt vooral naar de aanvraag van nieuwe octrooien (patents) en recent ook naar de aanvraag van handelsmerken (Trade marks) en designregistraties als (intermediaire) output van innovatie-inspanningen gekeken. De linkerkant van Figuur 14 toont hoe sterk verschillend België van Nederland presteert voor deze indicatoren. Een score groter dan 100 geeft weer dat het land het beter doet dan het Europees gemiddelde. Opvallend is de hoge score van Nederland op de drie indicatoren. Meestal beperkt men innovatieoutput door enkel naar (utility) PCT patenten te kijken. Design applicaties zijn echter van toenemend belang aangezien heel wat innovatie immaterieel is en rechtstreeks de beleving bij gebruik ervan beïnvloedt. Dit geldt evenzeer voor Trademarks die vooral

in de diensten als signaal van de kwaliteit van het product gebruikt worden. Het belang van immateriële innovaties manifesteert zich in de sterke score van Nederland op vlak van het aandeel van kennisintensieve diensten in de totale export (score NLD: 125,9 , vgl. met BEL: 108,7)

Figuur 14: Innovatie-indicatoren (2019-2020)

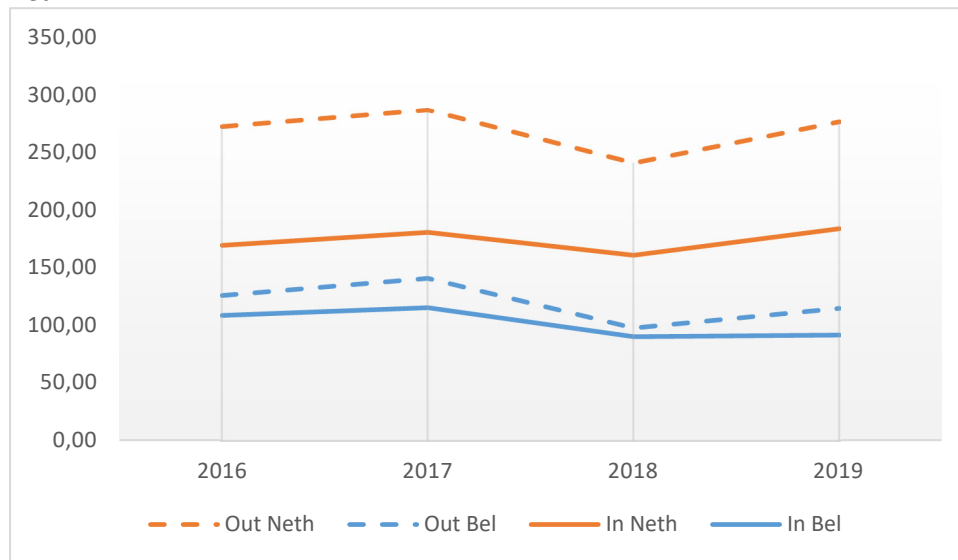
Bron: EIS, European Innovation Scoreboard (https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_nl)

De genormaliseerde scores die hierboven getoond worden, komen rechtstreeks uit de European Innovation Scoreboard voor het jaar 2021. Zij zijn gebaseerd op data die beschikbaar waren voor de laatste twee jaren (cf. https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard_en). De rechterzijde van Figuur 14 toont gelijkaardige indicatoren voor de innovatiemiddelen die ingezet worden. Opvallend is de hoge score van België voor R&D inspanningen in zowel de private als overheidssector en voor R&D steunmaatregelen. Nederland daarentegen scoort beter op durfkapitaal (venture capital). Door de sterke middeleninzet op innovatie scoort België lichtjes beter dan Nederland op de totale innovatieindex die zowel resultaten als middelen samenvat (NLD:123,1; BEL 127,5). Deze verschillen tussen output en input tussen beide landen doen opnieuw de vraag rijzen naar verschillen in effectiviteit en efficiëntie bij de inzet van de middelen en de rol van de overheid hierin.

Internationalisatie, als derde creatief proces, wordt gemeten door de mate dat bedrijven investeren in het buitenland; in Figuur 15 gemeten via de inkomende en uitgaande buitenlandse directe

investerings als percentage van het BBP, en in Figuur 16 via de export eveneens uitgedrukt als percentage van het BBP. Nederland presteert sterk door de uitgaande buitenlandse investeringen van de grote en nieuwe multinationale ondernemingen van eigen bodem, met een belangrijke stijging in de dienstensectoren. België herbergt minder grote multinationale ondernemingen van eigen bodem (die overwegend van oude industriële origine zijn). Nederland trekt de laatste jaren ook meer buitenlandse ondernemingen aan (inkomende investeringen).

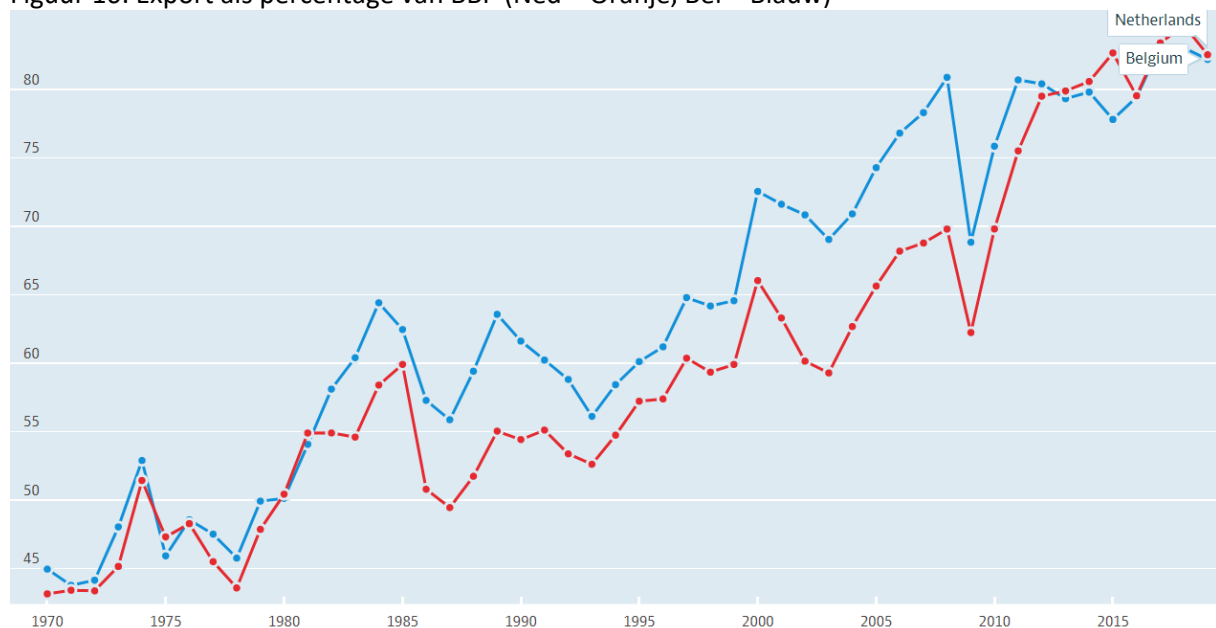
Figuur 15: Inkomende (In) en uitgaande (Out) buitenlandse directe investeringen als percentage van het BBP

Bron: OECD Data, FDI Stocks, <https://data.oecd.org/fdi/fdi-stocks.htm>

Op vlak van export presteren beide landen even sterk met een exportintensiteit die boven de 80% ligt.

Figuur 16: Export als percentage van BBP (Ned = Oranje, Bel = Blauw)

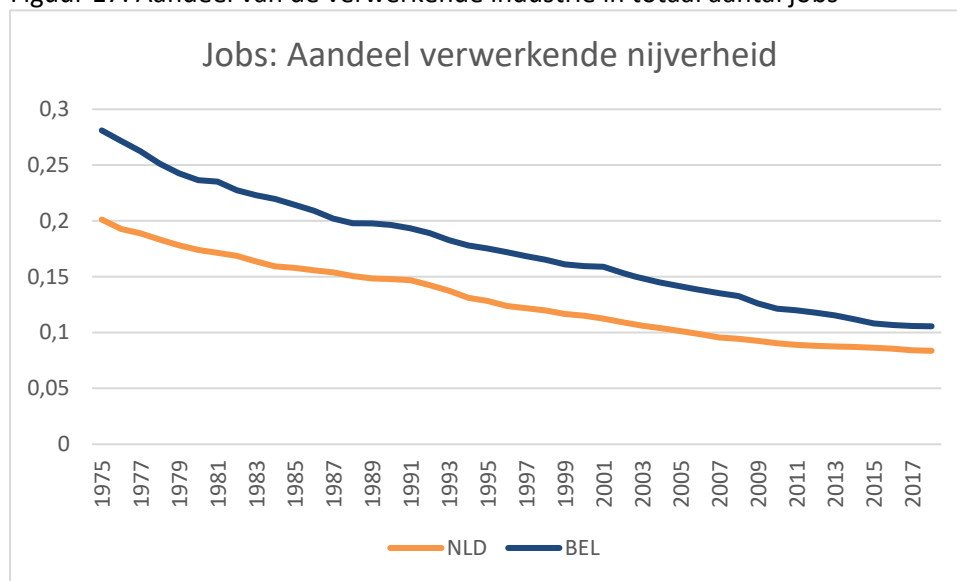
Bron OECD Data, Trade in Goods and Services, <https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods-and-services.htm>

Structurele evoluties in beide landen

De-industrialisatie

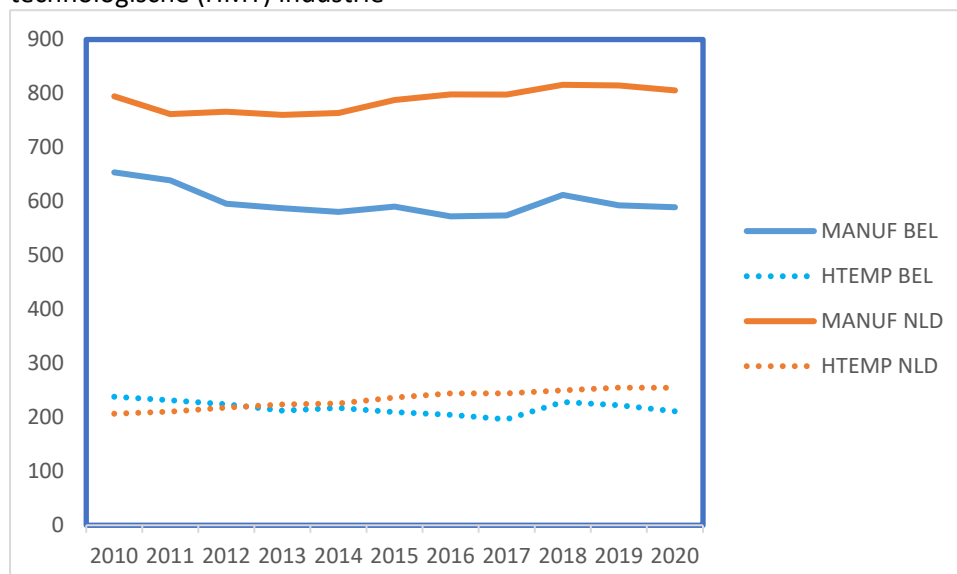
De welvaartsevolutie in beide landen ging gepaard met heel wat structurele evoluties, waaronder vooral de-industrialisatie, d.w.z. het verlies van banen in de verwerkende nijverheid, een proces dat in Nederland heel wat eerder optrad maar na 1975 vooral België trof (cf. Figuur 17). Merkwaardig voor België is dat in tegenstelling tot bijvoorbeeld Nederland (en Duitsland), de daling ook verder optreedt in de high tech en medium tech sectoren, zij het aan een trager ritme. Figuur 18 toont hoe in het laatste decennium de industrie in België jobs bleef verliezen terwijl in Nederland eerder een stabilisatie optrad, en Nederland in de hoogtechnologische industrie extra jobs kon creëren.

Figuur 17: Aandeel van de verwerkende industrie in totaal aantal jobs

Bron: OECD, <https://www.oecd.org/employment/emp/employmentdatabase-employment.htm>,
<https://data.oecd.org/natincome/value-added-by-activity.htm>

Figuur 18: Aantal jobs in duizendtalen in de verwerkende industrie en in de hoog- en medium technologische (HMT) industrie

Bron: Eurostat, Structural Business Statistics

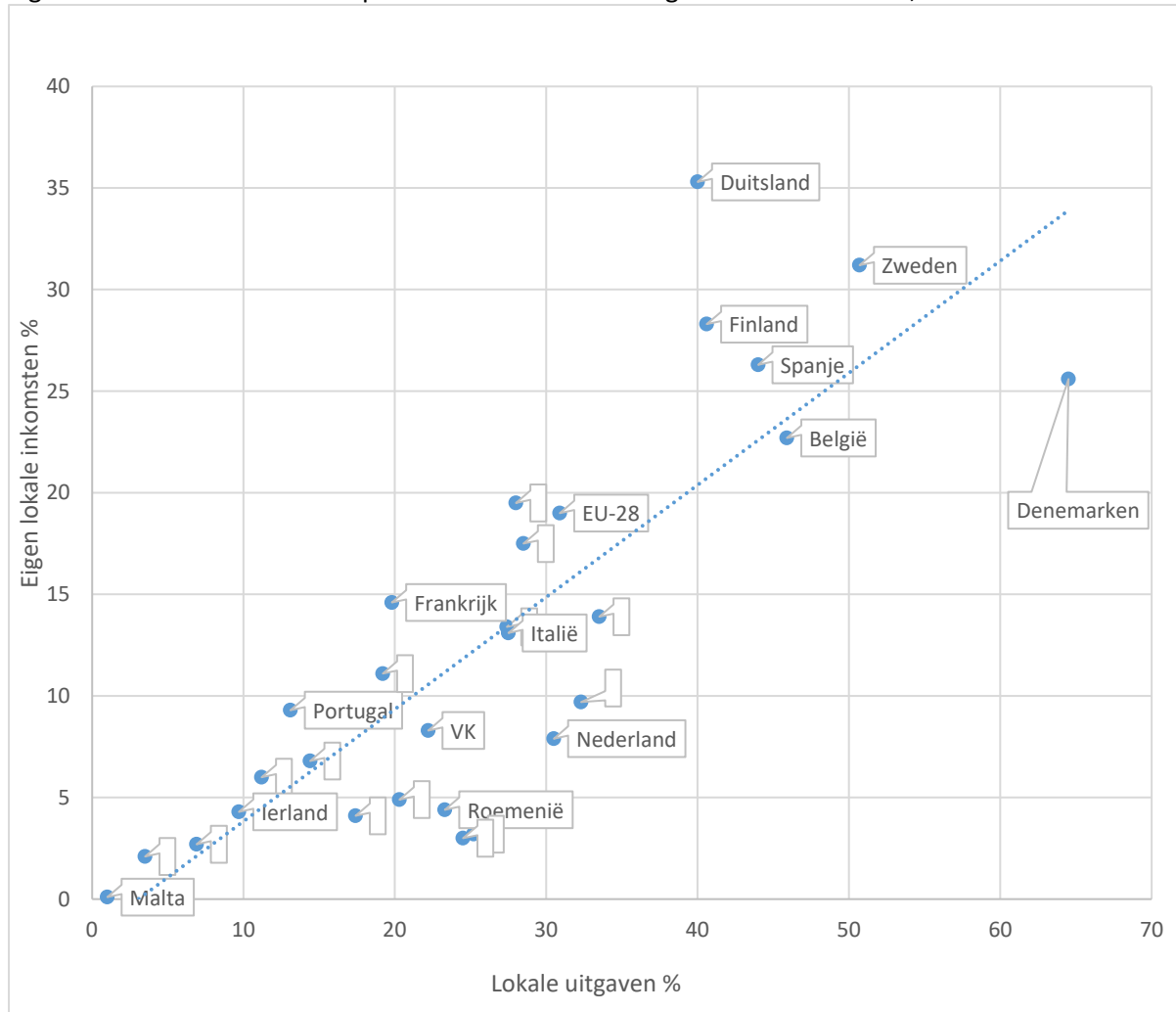
De de-industrialisatie ging gepaard met een groei van dienstenjobs in de economie. In België werken meer dan driekwart van alle werknemers in dienstensectoren (79% in 2018, Statbel), met een groot aandeel in de quartaire (non-profit) sector (36%). Het aandeel van de dienstensector in de toegevoegde waarde is echter kleiner (69%). De 'schijnbare' productiviteit gemeten als toegevoegde waarde per werknemer is dan ook ongeveer 1,5 groter in de industrie dan in de diensten. Een gelijkaardige verhouding geldt voor Nederland waar inmiddels het aandeel van de diensten in de werkgelegenheid opgelopen is tot boven de 83% met de zakelijke dienstverlening op kop. De verschillen in productiviteit tussen de twee sectoren, zorgen voor een ongelijke ontwikkeling (cf. Baumol W.J. "Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crisis", *American Economic Review*, Vol. 57, No. 3, 1967), waarbij de geringere productiviteit en de toenemende behoefte aan diensten van een meer welvarende bevolking het aandeel van de diensten in de totale werkgelegenheid en bestedingen sterk doet oplopen. Door de ongelijke groei daalt echter de totale productiviteit en de groei van de economie. Diensten, en zeker deze in de quartaire sector, zijn nu eenmaal minder kapitaalintensief en minder onderhevig aan automatisatie dan in de industrie. Deze onevenwichtige groei zorgt tevens voor spanningen op de arbeidsmarkt waar de productieve (industriële) sectoren hogere lonen kunnen betalen. Indien de dienstensectoren deze lonen volgen, wat door het systeem van collectieve loononderhandelingen in België sterk bevorderd wordt, moeten zij dit afwentelen op de consument door hogere prijzen te vragen. Deze spanning kan grotendeels verklaren waarom de evolutie van de prijzen verschillend is tussen goederen en diensten, zoals gemeten in de consumptieprijsindex. Een recente studie illustreert de toenemende gap tussen de prijzen van diensten versus deze van goederen over de periode 1998-2019 (voor de coronacrisis), waardoor de stijging van de prijzen van diensten 7% hoger was dan deze van goederen op het einde van de bestudeerde periode (Arne Maes, "De-dienstensector-is-de-toekomst-maar-zorgt-ook-voor-hogere-prijzen", <https://www.bnpparibasfortis.com/nl/blogs/blog-chief-economist/artikel/> 29 mei, 2019).

De slechte werking of afwezigheid van het prijzenmechanisme in de gereguleerde sectoren lijkt het probleem te versterken. Een studie van de NBB bracht aan het licht dat prijsinflatie van de diensten en vooral van de diensten in de gereguleerde sectoren, een grotere bijdrage leverden aan het positieve verschil in inflatie van België t.o.v. de buurlanden. (Jonckheere, J./Zimmer, "De diensteninflatie: België een uitzondering", *Economic Review*, NBB, juni 2017). Met de verzakelijking en slimme regulering van heel wat diensten waar voorheen de overheid actief was in Nederland, werd de concurrentie terug ingevoerd en werden prijzen meer zichtbaar zodat zij opnieuw een allocatieve rol kunnen spelen en een betere efficiëntie bewerkstelligen. In België zijn heel wat diensten gefinancierd door de overheid en is de prijszetting ervan weinig transparant voor de gebruiker. Bovendien leiden de financieringsmechanismen er tot onderconsumptie of overconsumptie, zoals het geval is in subsectoren van de gezondheidszorg. Gegeven echter het toenemend belang van de diensten, en de toenemende behoefte van de bevolking aan deze diensten, is het belangrijk dat de diensten op een voldoende kwalitatieve wijze en op een productieve wijze aangeboden worden.

Decentralisatie en regionalisering

Beide landen kenden ook een decentralisering van bevoegdheden van centraal naar regionaal en lokaal niveau, zoals Figuur 19 weergeeft. De data geven een goed beeld hoe verschillende lidstaten bevoegdheden delegerden naar een lager niveau (cf. Marten Jan van Rijn, "Nederlandse lokale overheid: Veel centrale financiering, veel decentrale uitgaven", De Nederlandse economie, 2020)

Figuur 19: Decentralisatie van publieke inkomsten en uitgaven in EU lidstaten, 2019

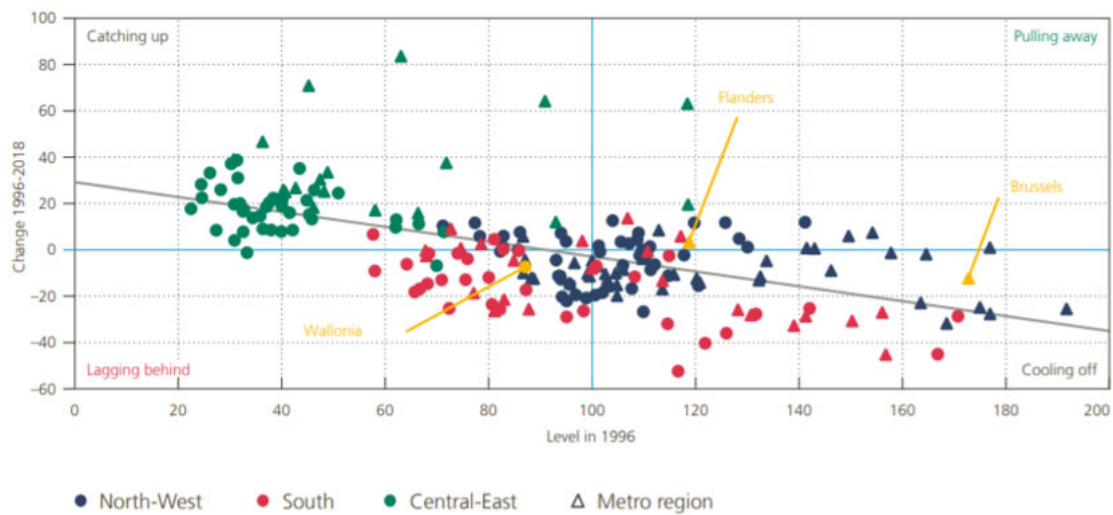
Bron: Data Eurostat, CBS

De decentralisering van bevoegdheden was sterker in België dan in Nederland. In België transformeerde de staat zich in 1993 tot een federale staat bestaande uit gewesten en gemeenschappen. De economische bevoegdheden behoren bij de drie gewesten: Vlaams gewest, Waals gewest en het Brussels hoofdstedelijke gewest. De dynamiek van de drie gewesten is heel verschillend. Een recente studie van de NBB geeft aan hoe de drie gewesten onderhevig zijn aan neerwaartse convergentiekrachten in de EU waardoor de toename in welvaart voor twee gewesten lager uitkwam dan het Europees gemiddelde. Enkel Vlaanderen slaagde er in over de periode 1996-2018 ongeveer 3% meer extra welvaart dan het EU gemiddelde te creëren. In Figuur 20 wordt de

procentuele toename van het BBP per capita (verticale as) vergeleken met het EU gemiddelde en het niveau ervan in het beginjaar (horizontale as) eveneens uitgedrukt t.o.v. het EU gemiddelde.

De convergentie die optreedt, is het gevolg van dalende kapitaalsproductiviteit bij stijgend gebruik ervan en de inhaalbewegingen van achtergebleven regio's die in een open omgeving meer kapitaal kunnen aantrekken. Positieve afwijkingen van de neerwaartse regressielijn kunnen o.a. door agglomeratie, innovatie en meer menselijk kapitaal bewerkstelligd worden. Overheidsconsumptie daarentegen leidt tot negatieve afwijkingen, zoals de NBB studie aantoont. De verschillende socio-economische omgeving en dynamiek in de gewesten gaat gepaard met heel wat fricties en complicaties die de publieke besluitvorming bemoeilijken.

Figuur 20: Verandering van het BBP per capita (PPP) over de periode 1996-2018 t.o.v. het niveau ervan in 1996, beide maatstaven uitgedrukt in verhouding tot EU gemiddelde

Bron: Bisciari, P., Essers, D., Vincent, E. "Does the EU convergence machine still work?" Article published in the *Economic Review of June 2020, National Bank of Belgium* (Overgenomen met instemming van de auteurs)

Conclusie

Voorafgaande beschouwingen maken duidelijk dat er een andere beleidsaanpak en dynamiek is in Nederland dan in België. Dit neemt niet weg dat er in Nederland net zoals in België uitdagingen blijven op vlak van productiviteit, ecologie, vergrijzing, migratie en sociale cohesie. Over de mate waarin Nederland een gidsland voor België is, kan men van mening verschillen. Men zou alternatief naar andere performante kleine landen zoals Ierland of de Scandinavische landen kunnen kijken. Er blijven uiteraard culturele en socio-economische verschillen die een copy paste benadering bemoeilijken. Men kan evenwel niet stellen dat de genoemde landen naast de economische prestaties, het minder goed zouden doen op ecologische en sociale uitdagingen. Integendeel, de Scandinavische landen behoren bij de toplanden betreffende de Climate Change Performance Index, waar Nederland op de 19^e plaats staat maar België gezakt is tot de 49^e plaats. Op de World Happiness index scoren de Scandinaviërs opnieuw het hoogst. Nederland bevindt zich op de 5^e plaats terwijl België op de 20^e

plaats beland is. Er kunnen dus in ieder geval enkele lessen getrokken worden uit de Nederlandse, Ierse of Scandinavische ontwikkelingen. Ik vermeld er drie hieronder.

De kwaliteit van instituties is van fundamenteel belang om het vertrouwen in de overheid, tussen de burgers onderling, het ondernemerschap, de innovatie en dus de groei te bevorderen. Reguleringsdrift en groeiende overheidsbemoeienis werken averechts. Door het politiek inspelen op allerlei verzuchtingen van belangengroepen evenals het korte termijn denken, komen heel wat reguleringen tot stand die niet het beoogde effect hebben en het vertrouwen in de politiek en de medemens ondergraven. Het vertrouwen is essentieel om transactiekosten te verminderen en/of tot coöperatieve oplossingen te komen. De groeiende bemoeienis van de overheid leidt tot een overheidsfalen dat vele malen groter is dan het marktfalen waarvoor men zou willen corrigeren. Het is beter te werken aan een stabiele slimme regulering en de voorwaarden te creëren waarop marktprincipes, zoals concurrentie tussen aanbieders en vragers, op sociaal correcte wijze kunnen spelen, en/of externaliteiten geïnternaliseerd kunnen worden.

De coöperatieve benadering waar op basis van samenwerkingspacten tussen alle stakeholders sociaal-economische vraagstukken proactief benaderd worden, is te verkiezen boven de reactieve oplossingen door de overheid die telkens als een schok op de bevolking afkomen en voor allerlei sociale onrust zorgen. Er is nood aan een proactieve en pragmatische benadering, los van ideologieën, en op basis van beredeneerde scenario's betreffende duurzame ontwikkeling waarvan de economische vooruitgang een essentieel onderdeel blijft. In dat verband zou een brede beweging die 'rechtuit', d.w.z. op intellectuele eerlijke wijze gesteund op breed onderzoek naar oplossingen zoekt, te verkiezen zijn boven de confrontatie van halve waarheden aangebracht door verschillende groeperingen in het politiek debat. Dit geldt evenzeer voor decentralisering van bevoegdheden naar de lokale overheden en deelstaten die er moet voor zorgen dat de dynamiek van regio's op 'marktconforme' wijze bevorderd in plaats van verlamd wordt.

De meest effectieve en efficiënte maatregelen hoeven niet duur te zijn. Zo heeft de inschakeling van marktprincipes en afgeleide mechanismen een sterk effect op een betere inzet van arbeidskrachten en op de ontwikkeling van heel wat dienstensectoren, die inmiddels meer dan drie vierde van de economie uitmaken. Maatregelen die algemeen de lasten op allerlei activiteiten verlagen, zullen ook minder duur en marktversturend zijn dan subsidieregelingen die selectief en marktversturend werken. Ook op vlak van dienstenvoorziening geldt er een gelijkaardig allocatieprobleem waardoor zowel overconsumptie of onderconsumptie in diensten ontstaat en de koppeling met de (groeiende) behoefte aan kwalitatief hoogstaande diensten verloren gaat. In België zorgen het gebrek aan concurrentie, het ontbreken van transparantie prijzen en inefficiënte financieringsmechanismen voor dure en kwalitatief minder goede diensten, vooral in die sectoren waar de overheid financiert. Met de sterke groei van de quataire sector is dit een groeiend en onhoudbaar probleem geworden. Bovendien stelt de onevenwichtige productiviteitsontwikkeling de vraag hoe de overheid de diensten betaalbaar houdt zonder dat er witte woedes ontstaan door de hoge werkdruk en lagere lonen van werknemers in deze sectoren. Daarnaast zijn er heel wat private diensten die nog op corporatistische,

lees collusieve wijze, aan te hoge prijzen aangeboden worden (cf. jaarverslagen van het prijzenobservatorium van de FOD economie, België). Afschaffen van achterhaalde privileges en een actief mededingingsbeleid binnen de gereguleerde sectoren, kunnen zorgen voor een nieuwe dynamiek.